A XII-A SESIUNE ANUALĂ DE RAPOARTE PRIVIND REZULTATELE CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN 1977

ALEXANDRU NEMOIANU

În zilele de 9—11 martie 1978 s-au desfășurat în București lucrările celei de a XII-a sesiuni anuale de rapoarte privind rezultatele cercetărilor arheologice din anul 1977.

Sesiunea a fost organizată de către Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Academia de Științe Sociale și Politice a R. S. România și Comisia Centrală de Stat a Patrimoniului Cultural Național, în sălile primitoare ale Muzeului de istorie al R. S. România, cea mai mare unitate muzeistică a țării. Acest eveniment a avut loc în condițiile în care cercetarea istorică și arheologică își capătă un tot mai important și meritat loc în procesul complex al educației patriotice a maselor de oameni ai muncii, în general, și a tinerei generații în special și în perspectiva apropiatei aniversări a 2050 de ani de la crearea primului stat dac, centralizat și independent condus de Burebista.

Lucrările sesiunii s-au desfășurat în cadrul a cinci secțiuni :

— Arheologia comunei primitive, evoluția culturii tracice timpurii.

— Civilizația geto-dacă.

— Arheologia greco-romană. Procesul romanizării.

— Formarea poporului român și a statelor medievale românești.

— Civilizația medievală românească.

În cadrul secțiunilor au fost prezentate 179 de rapoarte.

Ca o constatare generală trebuie reținut faptul că cercetările arheologice s-au îndreptat spre rezolvarea unor probleme majore, fundamentale, ale istoriei patriei.

O serie de comunicări au avut ca teme probleme ale orînduirii comunei primitive. Ele au dovedit odată în plus că teritoriul patriei noastre a fost intens locuit încă din cele mai vechi timpuri. Descoperirea la Ciuperceni (Teleorman) în condiții stratigrafice clare, a unor unelte aparținînd culturii de prund probează convingător acest lucru.

Cercetarea arheologică a epocii geto-dacice a realizat surprinderea unor importante urme privind civilizația materială și spirituală a acestor strămoși ai noștri reliefîndu-se caracterul ei profund original și plămădirea pe teritoriul țării noastre ca o concluzie a întregii dezvoltări anterioare, tocmai acest lucru explicînd impresionanta ei unitate.

Descoperirea de la Lozna (Botoșani) impresionează prin modul excepțional în care s-a păstrat conținutul ei. Depozitul conținînd și numeroase unelte agricole oferă o imagine clară a modului în care geto-dacii își confecționau aceste unelte (coasele erau bătute, iar secerile aveau zimți !) și a nivelului ridicat al cunoștințelor meșteșugărești pe care îl atinseseră.

Cunoașterea procesului de romanizare al geto-dacilor, etapă decisivă în formarea poporului român, și a limbii române, a realizat și ea progrese datorate cercetărilor din cursul anului 1977. Astfel au fost dezvelite și consolidate noi edificii în metropola Daciei, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, ce vin să întregească imaginea acestui mare oraș în epoca romană.

La Tibiscum-Jupa, în așezarea de lîngă castrul roman, a fost descoperit un atelier-depozit de mărgele, unic pînă în prezent. Acest atelier este important și pentru faptul că pune într-o nouă lumină problema raporturilor dintre provincia romană Dacia și populațiile din afara ei. Săpăturile arheologice practicate în castrele romane au dovedit din nou că între ostașii romani și populația localnică au existat strînse legături. Piesele descoperite în castre au dovedit în același timp că nivelul de dezvoltare al Daciei era același cu cel din provinciile din restul Imperiului roman. Extrem de utile au fost și cercetările întreprinse în așezări rurale din epoca romană. Prezența materialelor romane alături de materiale dacice înfățișează, în chipul cel mai convingător, felul în care s-au împletit cele două civilizații.

O serie de rapoarte au prezentat noi mărturii relevînd revenirea stăpînirii romane la nord de Dunăre în veacul al IV-lea al e.n., fapt de excepțională valoare pentru consolidarea romanității nord-dunărene. Sînt de amintit descoperirile de la Hinova-Mehedinți, Sucidava-Celei și Pietroasele-Buzău.

Alte descoperiri ca cele de la Micia atestă continuitatea de viețuire în așezări romane, într-o formă mai modestă, și după anul 271.

Un mare număr de rapoarte au prezentat noi mărturii despre continuitatea și viețuirea neîntreruptă a populației daco-romane și apoi românești în vatra străbună a spațiului carpato-danubiano-pontic. Se pot menționa săpăturile de la Sighișoara—Cătunul Viilor, unde s-a surprins o viețuire neîntreruptă între secolele IV—XII. Importante sînt și atestările arheologice ale procesului de organizare social-politică a românilor la sfîrșitul mileniului I și începutul celui de-al II-lea al e.n.

Bogate în rezultate au fost săpăturile de la Voivozi-Bihor, care au surprins o întinsă așezare fortificată (cuprinzînd și un lăcaș de cult), centru al unei formațiuni politice românești din veacurile XII—XIII.

Numeroase raporte au prezentat aspecte ale dezvoltării societății în evul mediu în domenii diferite (fortificații, orașe, monumente de artă). Interesante ipoteze privind începuturile construcțiilor din piatră în mediul românesc transilvănean au furnizat săpăturile de la Gurasada-Hunedoara.

Un important cîștig adus de această sesiune îl reprezintă împrejurarea că dacă piesele descoperite contribuie la rezolvarea unor probleme istorice ele reprezintă, în același timp, valoroase exponate muzeale.

Un cuvînt de laudă trebuie adus modului în care au fost prezentate rapoartele, grijii pentru însoțirea lor cu imagini convingătoare (planuri, fotografii, diapozitive), ținutei discuțiilor și asistenței tehnice a personalului Muzeului de istorie al R. S. România.

Faptul că materialele prezentate vor fi curînd publicate, prin grija organizatorilor și cu generosul concurs al Muzeului de istorie al R. S. România, va face ca, încă o dată, aprecierea sesiunii ca un succes să fie îndreptățită.

„PĂCUIUL LUI SOARE", BUCUREȘTI, 1977

PANAIT I. PANAIT

PĂCUIUL LUI SOARE (II). Așezarea medievală, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977. 202 p. + XXVII pl.

Stațiunea arheologică Păcuiul lui Soare, aflată pe insula cu același nume din apropierea locului de desprindere a brațului Borcea din albia Dunării, stăruie în atenția istoricilor de cîteva decenii. Importantele descoperiri făcute de colectivul de specialiști condus de dr. Petre Diaconu au fost prezentate prin numeroase studii, comunicări și au îmbogățit patrimoniul expozițional al muzeelor din Călărași, Constanța, al Muzeului de istorie al R. S. România ș.a. În 1972 a văzut lumina tiparului primul volum al monografiei acestei importante așezări dunărene, autorii prezentînd monumentele arheologice din sec. X—XI[1]. Cel de-al doilea volum, apărut tot în seria prestigioasei Biblioteci de arheologie, se ocupă cu locuirea medievală din sec. XIII—XV. Sînt grupate în paginile acestei lucrări zece capitole, inegale ca întindere, semnate de Petre Diaconu (I, II, IV, VII), Silvia Baraschi (III, V, VI, VIII), Octavian Iliescu (IX) și M. Mihalcu (X). Ultima parte a cărții, este rezervată rezumatului în limba franceză, explicațiilor figurilor și planșelor, indicelui general și celor 27 de planșe cu desene și fotografii. Din punct de vedere tematic, volumul recenzat își propune redarea tipului de locuință, a activităților economice, autorii oprindu-se, cu predilecție, asupra principalelor categorii de obiecte ce alcătuiesc bogatul inventar arheologic. Ponderea revine celor două capitole consacrate ceramicii medievale. Cu deplină competență sînt prezentate, de asemenea, obiectele de podoabă și de cult, armele și piesele de echipament. O contribuție remarcabilă aduce numismatul O. Iliescu în studiul ce premerge catalogul celor 209 monede descoperite pe șantier la care se adaugă 39 piese găsite întîmplător în raza aceleiași stațiuni. Ultimul capitol semnat de dr. M. Mihalcu întregește tematica bine structurată a volumului, punînd la dispoziția cititorului rezultatele unor analize chimice și la microscopul metalografic, efectuate asupra cîtorva obiecte din fier. Efortul remarcabil al autorilor s-a soldat cu alcătuirea acestei lucrări de înalt prestigiu științific.

Așezarea Păcuiul lui Soare prin multitudinea izvoarelor puse la dispoziția cercetătorului prezintă un interes național cu ample implicații în evoluția societății medievale balcanice. Refăcută, după acțiuni prădalnice, datorate, după părerea autorilor, prezenței triburilor cumane, locuirea de pe insula dunăreană își reia stadiul dezvoltării urbane atins încă din cel de-al XI-lea veac. Deși o bună parte a vetrei a fost spălată de apele fluviului, înainte ca spaclul arheologului să intervină, totuși sînt unele indicii care detașează cu claritate locuirea autohtonă de aici, conferindu-i rolul de centru de schimb și de producție a unor categorii de mărfuri. Argumentele aduse de autori prin atragerea atenției asupra numărului însemnat și variat de monede și podoabe prin surprinderea diferitelor articole de import și prin cantitatea mare de ceramică la care se adaugă observațiile judicioase asupra unor construcții de locuit sînt suficient de concludente în acest sens. Fosta cetate ridicată de bizantini în sec X pentru a controla navigația pe Dunăre în apropierea capitalei themei Paristrion stabilită la Durostorum, s-a menținut și în cea de-a doua etapă a existenței ei ca important centru de producție și de schimb. Așa cum remarcau în cîteva rînduri și autorii monografiei, centrul acesta urban medieval nu putea să-și exercite atributele decît în strînsă și directă legătură cu așezările dunărene, precum și cu cele aflate pe malul Borcei. Prin mărturiile sale incontestabile stațiunea Păcuiul lui Soare dezvăluie componente esențiale ale locuirii autohtone la Dunărea de Jos în sec. XIII—XV, etapă cu profunde semnificații în dezvoltarea economică și în organizarea politică a românilor. Gama ocupațiilor acestor locuitori este cea cunoscută în secolele anterioare și care de fapt vor constitui structura de bază a economiei medievale. De remarcat este însă faptul că locul principal a revenit meșteșugurilor și pescuitului în timp ce agricultura, deși prezentă, rămîne pe plan secundar. Descoperirea unor șantioane din fontă, a mărturiilor procesului de reducere și

https://biblioteca-digitala.ro

turnare a fierului, sau a dovezilor de confecționare a podoabelor din argint sau bronz confirmă concluziile colectivului de arheologi asupra caracterului așezării. Nu mai puțin importantă este producția de obiecte ceramice, fapt ce a determinat pe autori să-i rezerve o treime din economia volumului. Într-adevăr ceramica de la Păcuiul lui Soare prezintă o importanță deosebită pentru studierea producției feudale din sec. XIII—XV. Ea se impune prin varietatea formelor, prin motivul decorativ și cromatica specifică acestei categorii de produse pentru spații geografice întinse, precum și prin asocierea cu alte izvoare de datare certă. Nimeni nu va putea studia ceramica de la Dunărea de Jos fără a cerceta materialele descoperite la Păcuiul lui Soare. Deși autorii nu-și expun hotărît punctul de vedere, ceramica din fosta cetate bizantină este de tradiție bizantină și în sec. XIII—XV. Ceramica smălțuită prin formele, decorul și cromatica ei se înscrie în marea producție a centrelor de olari autohtoni puternic influențați de uzufructul activității ceramiștilor Imperiului bizantin. Multe din aceste vase găsite la Păcuiul lui Soare sînt identice cu obiecte de același gen descoperite pe vechiul Hipodrom din Constantinopol, la Kalamis Kilisesi și în alte părți ale marelui oraș bosforan. Motive ca cele înseriate în volumul recenzat la fig. 59/8, 60/5, 61/10, 12 ș.a. își găsesc asemănări pînă la identitate cu piese similare păstrate în colecțiile Muzeului de arheologie din Istanbul. Deși inclus în aria producției ceramice de tradiție bizantină centrul dunărean de la Păcuiul lui Soare își dezvăluie cu ușurință trăsăturile sale proprii. Unele motive sînt mai frecvent folosite aici și ele se vor menține în ceramica românească cu intensitate, pînă în sec. XV—XVI. Este vorba de o persistență dovedită prin vasele smălțuite de la Tînganu, ctitoria lui Radu cel Frumos, cele descoperite la București, Tîrgoviște etc.

În lumina acestei realități apare interesant tabelul comparativ privind limitele cronologice propuse pentru unele stațiuni arheologice, el trebuind extins și asupra secolului al XVI-lea. Rămînînd tot în domeniul comentariului ceramicii autohtone se impune sublinierea aportului incontestabil pe care capitolele Silviei Baraschi îl aduc la aprofundarea cunoașterii acestei categorii de produse meșteșugărești cu largă circulație pe ambele maluri ale Dunării. Este, de asemenea, de reținut strădania autorilor de a pune la dispoziția specialiștilor o ilustrație bogată, bine selectată dar care, din nefericire cuprinde și unele fotografii mai puțin reușite tehnic. Se impunea, de asemenea, completarea hărții de la fig. 91 cu mai multe din obiectivele arheologice la care textul face referință, printre acestea putînd fi menționate: București, Dulceanca, Străulești—Măicănești, Orbeasca ș.a. Nu s-a respectat, de asemenea, transcrierea fidelă a inscripțiilor sgrafitate pe vasele smălțuite, iar corectura unor nume proprii a scăpat din atenția celor în drept. Puțin, chiar foarte puțin rezumatul numai în limba franceză.

Volumul II al monografiei Păcuiul lui Soare are meritul de a înscrie vestigiile medievale ce au aparținut unei colectivități stabile autohtone în arie largă, a feudalității sud-estului european. Este o carte de referință, scrisă cu competență de către specialiști recunoscuți pe plan național și internațional.

---

[1] Petre Diaconu și Damitru Vîlceanu, Păcuiul lui Soare, Cetatea bizantină, I, București, 1972, p. 278.

„ARHITECTURA RURALĂ ȘI AMENAJAREA TERITORIULUI"*

ELISABETA ANCUȚA-RUȘINARU

La 26—29 octombrie 1977, Consiliul Europei a organizat la Granada (Spania) un Seminar care a pus în discuție o gamă variată de probleme cu privire la arhitectura rurală și amenajarea teritoriului. Invitată să participe la această întîlnire, Uniunea Internațională a Arhitecților a aprobat intenția organizatorilor Seminarului, preocupați de salvarea patrimoniului rural, și a insistat asupra noilor orientări ale lumii rurale din ce în ce mai puțin străină de modul de viață urbană.

Prin această mică prezentare privind unele dintre ideile ce s-au desprins în special din expunerile delegaților UIA, invităm cititorii noștri să reflecteze asupra lor.

Din obiectivele și strategiile conservării și reutilizării arhitecturii rurale existente, fixate, pe plan cultural, de către reprezentantul Spaniei:

— conservarea cîtorva elemente, dintre cele mai reprezentative, ale unei epoci și unui mod de viață (eco-muzeul, de exemplu);

— efectuarea recensămîntului construcțiilor existente pentru constituirea arhivelor documentare utile pe plan socio-economic;

— stabilirea construcțiilor care pot să fie transformate în vederea altor funcțiuni (spații pentru locuit, pentru distracții și muncă) în consens cu exigențele socio-economice.

Obiectivele propuse de reprezentantul Franței privesc adoptarea unei arhitecturi rurale noi ca și condițiile calității și punerii ei în lucru în teritoriu amenajat. După domnia sa, arhitectura rurală nu poate să se restrîngă la luarea în considerare exclusiv a trecutului său. Se efectuează mutația populațiilor în mediul rural acesta din urmă putînd constitui suportul de mîine al dezvoltării viitorului. Dar ca această atragere să nu amenințe calitatea vieții sînt necesare încurajarea unei arhitecturi rurale de specific național și regional, în opoziție cu dezvoltarea anumitor arhitecturi prefabricate care nu țin cont de diversitate, medii, indivizi; punerea în lucru, la nivelul instituțiilor naționale, a posibilității pe care o au arhitectul și habitatul rural în stabilirea liniilor indispensabile pentru ca, consumatorul să dispună de o arhitectură de calitate; promovarea micii întreprinderi locale pentru evitarea schimbării resurselor și potențialului uman, precum și corijarea aculturii arhitecturale difuzate de o publicitate abuzivă, oferind cetățenilor o informare arhitecturală compatibilă cu această politică; asigurarea independenței arhitecturii rurale, utilizînd materiale locale, energiile naturale nepoluante etc.

* *Architecture rurale et aménagement du territoire*, „UIA" — Informations, 2, 1978.

MERIDIANE ARTISTICE

NICOLAE N. RĂDULESCU

● În apropiere de Linz, arheologii austrieci au descoperit pe un olan al unui acoperiș de locuință, cu dimensiunea 60 × 40 cm, planul general al orașului întocmit în secolul al III-lea al e.n. Planul permite descifrarea unui atrium, unui teatru, a termelor, a unor construcții cu caracter administrativ, militar, civic. (Linz Jahrbuch, 1977)

● În statul Washington a fost recent descoperit un sat indian acoperit de noroi în secolul al XVII-lea în perimetrul căruia, unelte, urme ale locuințelor, arme și numeroase alte vestigii stau mărturie a vieții care exista în acea perioadă. (Americana, 5, 1977)

● Pentru întreținerea și restaurarea importantelor monumente din Apollinia și Butrinti, a însemnatelor centre arheologice de pe teritoriul Albaniei au fost alocate fonduri, ca de altfel și pentru o serie de așezări țărănești care prezintă un interes deosebit. (Horizont, 11, 1977)

● *Carnuntum*, așezare a legiunilor romane de pe teritoriul Austriei de astăzi, era alimentată de o sursă de apă care trecea printr-o conductă, descoperită recent, datînd din secolul al III-lea al e.n. Se presupune că conducta respectivă alimenta circa 30 000 de oameni. (Linz Jahrbuch, 1977)

● Statuia lui Petru cel Mare din Leningrad a fost supusă recent unor operații de control pentru stabilirea cauzelor fisurilor apărute în platoșa de cupru. Cu acest prilej s-a stabilit că fisurile respective provin din erori de turnare și în consecință nu pot avea nici o repercursiune asupra statuii. (Aurora, 17, 1977)

● Vestigiile unui templu construit în timpul faraonului Amenophis al IV-lea (1369—1352 î.e.n.), soțul celebrei Nefertiti și predecesorul nu mai puțin celebrului Tutankhamon, renumit prin faptul că a suprimat politeismul și a promovat credința monoteistă, în zeul Soarelui-Aton, au fost descoperite recent, stîrnind un interes deosebit. Aceasta datorită faptului că urmașii săi au căutat să distrugă toate templele ridicate de el. Au fost localizate circa 40 000 de pietre ale acestor temple care au fost folosite la construirea celebrelor temple de la Karnak și Luxor, pietre ce conțin inscripții sau decorațiuni. (Le Monde, 11 ian. 1978)

● Datorită scăderii nivelului apelor subterane, numeroase edificii din Copenhaga sînt amenințate cu dispariția, ca urmare a faptului că excavațiile necesitate de construirea fundației unor edificii și șoselelor împiedică filtrarea normală a apelor provenite din precipitații și permit pătrunderea aerului care usucă pilonii de lemn ce susțin majoritatea clădirilor vechi. Se recomandă intervenția urgentă a autorităților pentru remedierea acestei situații. (Danische Rundschau, 92, 1977)

● Sub conducerea lui Oreste Ferrari, în Italia este în curs de desfășurare o vastă acțiune de inventariere și catalogare a patrimoniului arhitectonic național. Se urmăresc înregistrarea și descrierea tuturor obiectelor de artă cultă sau populară, ale întregii creații picturale și sculpturale, ale centrelor și complexelor urbane făurite în trecut. Odată cu catalogarea se urmărește și buna întreținere și restaurarea obiectivelor respective. (Bolletino italiano, 4, 1978)

● „Les Nouveaux jours de Pompei", lucrare semnată de Michael Grand, cu ilustrații în alb-negru și color de Werner Forman, apărută în renumita editură Hachette, constituie pentru specialiști un prețios instrument de lucru, care permite reconstituirea istoriei orașelor Pompei și Herculanum lăsînd să se întrevadă faptul că istoria picturii universale ar fi avut un cu totul alt curs dacă nu ar fi fost catastrofa care a curmat dezvoltarea unei civilizații atît de înfloritoare. (Bolletino italiano, 3, 1978)

● Cei doi celebri coloși ai faraonului Amenophis al III-lea de la Luxor, amenințați de infiltrarea apelor de irigație, trebuie strămutați de urgență. Colosul din nord care-l înfățișează pe Memnon, regele legendar al etiopienilor, fiul zeiței Eos (Aurora), ucis de Achile în războiul troian, ce emite în fiecare dimineață un sunet straniu, sunet ce reprezintă, după unii vocea lui Memnon care se adresează mamei sale Aurora, iar după alții un imn dedicat Soarelui, este cea mai importantă dintre aceste statui (Le Monde, 12 feb., 1978).

● Vestita catedrală din Florența construită de Bruneleschi în prima jumătate a secolului al XV-lea, este în pericol din cauza unor fisuri care devin din ce în ce mai profunde. Din această cauză municipalitatea a hotărît restricții de circulație în preajma catedralei și a luat măsuri în vederea restaurării acesteia. (Bolletino italiano, 4, 1978)

● 12 fresce murale descoperite recent la Pompei au fost furate împreună cu alte numeroase ornamente arhitectonice. Șansele de recuperare a acestora sînt destul de reduse datorită faptului că, fiind descoperite de puțină vreme nu erau nici fotografiate, nici catalogate. (L'Unita, 12 martie 1978)

https://biblioteca-digitala.ro